

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΘΗΝΩΝ

Πρόεδρος

Αθήνα, 13.02.2015
Αρ. Πρωτ. 656

Προς
Το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας
και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,
Γενική Διεύθυνση Α΄, Διεύθυνση Δ31,
Τμήμα Α14

Θέμα: Προδικαστική Υπόθεση C543/14 – Επιβολή Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες.

Σε απάντηση του υπ' αριθμ. πρωτ. 3903/2015 εγγράφου σας αναφορικά με την Προδικαστική Υπόθεση C543/14 ενώπιον του Δ.Ε.Ε., που αφορά στο ζήτημα της επιβολής Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες, σας επισημαίνουμε τα ακόλουθα:

Η ένταξη της παροχής νομικών υπηρεσιών στο καθεστώς (πλήρους) Φ.Π.Α. προκαλεί έντονο προβληματισμό σχετικά με τη συμβατότητα του μέτρου με τα θεμελιώδη δικαιώματα, που κατοχυρώνει τόσο η ενωσιακή έννομη τάξη (άρθρα 47 και 20 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, άρθρο 6§1 ΣΕΕ), όσο και η Ε.Σ.Δ.Α. (άρθρα 6 και 13 Ε.Σ.Δ.Α., άρθρο 6§3 Σ.Ε.Ε.), αλλά και το Ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 20§1).

Ο προβληματισμός εστιάζεται κυρίως στην εξασφάλιση ουσιαστικής δυνατότητας προσβάσεως στη Δικαιοσύνη, ιδίως για τους πιο αδύναμους πολίτες, και στην τήρηση των αρχών της αναλογικότητας και της ισότητας.

Παραλλήλως, συνεκτιμητέος τυγχάνει και ο εξέχων και θεσμικά καίριος ρόλος, που επιφυλάσσει στον Δικηγόρο ο Κώδικας Δικηγόρων (Ν. 4194/2013), αναδεικνύοντάς τον σε δημόσιο λειτουργό και συλλειτουργό της Δικαιοσύνης.

Ειδικότερα:

1. Αναγνώριση της δικηγορίας ως λειτουργήματος.

1.1. Εξέχοντα στοιχεία αυτής της δικηγορίας αποτελούν η φύση της ως λειτουργήματος και ο ρόλος του Δικηγόρου ως δημοσίου

λειτουργού και συλλειτουργού της Δικαιοσύνης, που διαφοροποιούν ποιοτικώς τη δραστηριότητά του από αυτή των λοιπών προσώπων, τα οποία παρέχουν πάσης φύσεως υπηρεσίες, και υπαγορεύουν την απαλλαγή της από τον Φ.Π.Α.

1.2. Κατ' αρχάς, σαφής ήταν η κατοχύρωση του ως άνω ρόλου του Δικηγόρου στον προϊσχύσαντα Κώδικα Δικηγόρων (Ν.Δ. 3026/1954).

Ειδικότερα, από τις διατάξεις των άρθρων 1, 13-19, 22, 26, 35, 38, 44, 47, 63, 92 και 201 παρ. 6 του Ν.Δ. 3026/1954 «περί του Κώδικος των Δικηγόρων» συναγόταν ότι ο Δικηγόρος είναι άμισθος δημόσιος λειτουργός, που διορίζεται, κατόπιν διαγωνισμού, με προεδρικό διάταγμα στην έδρα ορισμένου Πρωτοδικείου, ενώπιον του οποίου ομνύει τον όρκο του δημοσίου υπαλλήλου, πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του (βλ. ΟΛΑΠ 6/2010 Αρμ. 2010.1269 ΧρΙΔ 2010.553, ΟΛΑΠ 14/2008 ΝοΒ 2009.615, ΑΠ 1286/2010 και πλήθος όμοιες). Προάγεται σε Δικηγόρο παρ' Εφέταις και Αρείω Πάγω, ασκεί δε το λειτούργημά του χωρίς να υπόκειται «εις ουδεμίαν και καθ' οιονδήποτε τρόπον προηγουμένην άδειαν οιασδήποτε αρχής» (άρθρο 44). Υποχρεούται να αναδέχεται κάθε υπόθεση δεκτική υπερασπίσεως που του ανατίθεται, ακόμη και όταν η ανάθεση αυτή χωρεί εξ επαγγέλματος και άνευ αμοιβής, είτε από το Δικαστήριο (άρθρο 47§4), είτε από το Συμβούλιο του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου (άρθρο 201§6).

Στον δε νέο Κώδικα Δικηγόρων (Ν. 4194/2013) και, συγκεκριμένα, στις διατάξεις του άρθρου 1 αυτού με τίτλο «*Η φύση της δικηγορίας*», προβλέπονται τα ακόλουθα: «1. Ο δικηγόρος είναι δημόσιος λειτουργός. Το λειτούργημα του αποτελεί θεμέλιο του κράτους δικαίου. 2. Περιεχόμενο του λειτουργήματος είναι η εκπροσώπηση και υπεράσπιση του εντολέα του σε κάθε δικαστήριο, αρχή ή υπηρεσία ή εξωδικαστικό θεσμό, η παροχή νομικών συμβουλών και γνωμοδοτήσεων, όπως επίσης και η συμμετοχή του σε θεσμοθετημένα όργανα ελληνικά ή διεθνή.», ενώ στις διατάξεις του άρθρου 2 αυτού με τίτλο «*Η θέση του δικηγόρου στην απονομή της Δικαιοσύνης*», αναφέρονται τα ακόλουθα: «Ο δικηγόρος είναι συλλειτουργός της δικαιοσύνης. Η θέση του είναι θεμελιώδης, ισότιμη, ανεξάρτητη και αναγκαία για την απονομή της.».

Επιπλέον, στη διάταξη του άρθρου 5 στοιχ. α' του Κώδικα Δικηγόρων με τίτλο «*Θεμελιώδεις αρχές και αξίες στην άσκηση της δικηγορίας*» ορίζεται ρητώς ότι: «Ο δικηγόρος κατά την άσκηση των καθηκόντων του υπερασπίζεται το Σύνταγμα, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα αυτής, το Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς

και το σύνολο των διεθνών και ευρωπαϊκών συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα.».

Περαιτέρω, η άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος ανάγεται στην οργάνωση της απονομής της Δικαιοσύνης και στην εμπέδωση της έννομης τάξεως, με παράλληλη διασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών του ανθρώπου. Για τον λόγο αυτό, η μεν είσοδος στο δικηγορικό σώμα ακολουθεί το πρότυπο της εισόδου σε δημόσια υπηρεσία (διαγωνισμός, ορκωμοσία, προαγωγή), η δε άσκηση της Δικηγορίας διέπεται από ειδικούς κανόνες (ασυμβίβαστα, πειθαρχική ευθύνη, εκπτώσεις, αμοιβές).

Ο χαρακτήρας δημοσίου λειτουργήματος, που αναγνωρίζεται στο δικηγορικό επάγγελμα, απορρέει από την απ' ευθείας σύνδεσή του με το σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης, δηλαδή μιας από τις τρεις θεμελιώδεις, κατά το άρθρο 26 του Συντάγματος, κρατικές λειτουργίες. Στο πλαίσιο αυτό, χαρακτηριστική είναι η συνταγματική πρόβλεψη για τη συμμετοχή Δικηγόρων στο Ειδικό Δικαστήριο αγωγών κακοδικίας του άρθρου 99§1 του Συντάγματος, με αυξημένη, μάλιστα, αριθμητική παρουσία οσάκις αυτό δικάζει «διαφορές σχετικά με τις κάθε είδους αποδοχές και τις συντάξεις των δικαστικών λειτουργών και εφόσον η επίλυση των σχετικών νομικών ζητημάτων μπορεί να επηρεάσει τη μισθολογική, συνταξιοδοτική ή φορολογική κατάσταση ευρύτερου κύκλου προσώπων».

1.3 Εν όψει της ανωτέρω φύσεως του δικηγορικού επαγγέλματος και, ειδικότερα, της σημαντικής θεσμικά αποστολής των Δικηγόρων περί την απονομή της Δικαιοσύνης και την αποτελεσματική άσκηση του κατά το άρθρο 20§1 του Συντάγματος δικαιώματος για παροχή έννομης προστασίας από τα Δικαστήρια, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε νόμιμη και σύμφωνη με τη συνταγματική αρχή της ισότητας την απαγόρευση διορισμού ως Δικηγόρων αλλοδαπών, που δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια, πλην των πολιτών των κρατών των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. ΣτΕ 204/2005 ΝοΒ 2005.791). Επομένως, και νομολογιακώς αναγνωρίστηκε ότι λόγοι δημοσίου συμφέροντος, που συνδέονται με την άσκηση της Δικηγορίας και το ρόλο του Δικηγόρου ως δημοσίου λειτουργού και συλλειτουργού της Δικαιοσύνης, επιτρέπουν την εισαγωγή περιορισμών στο δικηγορικό επάγγελμα.

1.4 Επιπλέον, ρητώς, στις διατάξεις του άρθρου 7§1 περ. δ' και ε'' του Κώδικα Δικηγόρων με τίτλο «Αυτοδίκαιη απώλεια και αποβολή της ιδιότητας του δικηγόρου» ορίζονται τα εξής: «Αποβάλλει αυτοδίκαια την ιδιότητα του δικηγόρου και διαγράφεται από το μητρώο του συλλόγου του οποίου είναι μέλος: ... δ) Εκείνος που αποκτά την εμπορική ιδιότητα με βάση τον εμπορικό νόμο ή ασκεί έργα ή καθήκοντα διευθύνοντος ή

εντεταλμένου συμβούλου, διοικητή, διαχειριστή ή εκπροσώπου σε οποιαδήποτε κεφαλαιουχική ή προσωπική εμπορική επιχείρηση ή κοινοπραξία (εκτός αν στην τελευταία περίπτωση άλλος ειδικός νόμος ορίζει διαφορετικά). ε) Εκείνος που ασκεί άλλο επάγγελμα, και ιδιαίτερα εμπόρου ή μεσίτη, καθώς και κάθε άλλη εργασία, υπηρεσία ή απασχόληση που δεν συνάδει με το δικηγορικό λειτούργημα.».

Στη δε διάταξη του άρθρου 3§3 του Κώδικα Δικηγόρων με τίτλο «Το επάγγελμα του Δικηγόρου» ορίζεται ότι «η άσκηση του δικηγορικού επαγγέλματος δεν συνιστά εμπορική δραστηριότητα.».

Ο Κώδικας Δικηγόρων καθιερώνει, επομένως, αυστηρά ασυμβίβαστες με το δικηγορικό λειτούργημα δραστηριότητες, όπως οι εμπορικές, επιβάλλει, σε περίπτωση παραβάσεως, πειθαρχικές κυρώσεις και απώλεια της ιδιότητας και, εν γένει, ρυθμίζει την επαγγελματική λειτουργία του Δικηγόρου με έμφαση στον χαρακτήρα των καθηκόντων του ως συλλειτουργού της Δικαιοσύνης μάλλον παρά στον χαρακτήρα της δικηγορικής δραστηριότητας ως καθαρώς βιοποριστικής/οικονομικής δραστηριότητας. Το πνεύμα τούτο διέπει και τις λοιπές σχετικές κείμενες διατάξεις του Κώδικα περί Δικηγόρων (βλ. και ΕπΑντ 493/ν/2008 ΧρΙΔ 2009.276).

1.5 Περαιτέρω, στη διάταξη του άρθρου 5 στοιχ. ε' του Κώδικα Δικηγόρων με τίτλο «Θεμελιώδεις αρχές και αξίες στην άσκηση της δικηγορίας» αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι «ο δικηγόρος κατά την άσκηση των καθηκόντων του ... διατηρεί την ελευθερία χειρισμού της υπόθεσης, δεν υπόκειται σε υποδείξεις και εντολές αντίθετες προς τον νόμο και μη συμβατές προς το συμφέρον του εντολέα του.».

Επομένως, κατοχυρώνεται και ρητώς ο εκ φύσεως ανεξάρτητος τρόπος ασκήσεως του δικηγορικού λειτουργήματος.

Η δε αποσύνδεση της σχέσεως Δικηγόρου – εντολέως από το στενό πλαίσιο της σχέσεως παρέχοντος υπηρεσίες – καταναλωτή (πελάτη) λόγω της φύσεως της παροχής της σχετικής υπηρεσίας ως λειτουργήματος αναφαίνεται και κατά την εξέταση της εφαρμογής, στην περίπτωση αυτή, της νομοθεσίας περί προστασίας του καταναλωτή. Κρίθηκε συναφώς ότι η παροχή των δικηγορικών υπηρεσιών, εκτιμωμένη τόσο από την πλευρά των σκοπών, που επιδιώκει ο νόμος περί προστασίας των καταναλωτών, όσο και από την άποψη της ειδικής φύσεως του δικηγορικού λειτουργήματος, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Ν. 2251/1994 (βλ. ΟΛΑΠ 18/1999 ΝοΒ 2000.465 ΕΕργΔ 2000.475).

1.6 Οι διατάξεις των άρθρων 94§§1 και 2 του ΚΠολΔ ρυθμίζουν τον τρόπο ασκήσεως του ατομικού δικαιώματος παροχής έννομης προστασίας, που κατοχυρώνουν οι διατάξεις του άρθρου 20 του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 94 ΚΠολΔ,

στα Πολιτικά Δικαστήρια οι διάδικοι έχουν υποχρέωση να παρίστανται με πληρεξούσιο Δικηγόρο, πλην των ρητών εξαιρέσεων, που αναγνωρίζονται σε αυτές, ήτοι: **α.** στο Ειρηνοδικείο, **β.** στα ασφαλιστικά μέτρα και **γ.** για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος.

Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι κατά την εκδίκαση πολιτικής υποθέσεως στον Άρειο Πάγο οι διάδικοι, που δεν είναι Δικηγόροι, οφείλουν να παρίστανται με Δικηγόρο. Επομένως, εάν κατά τη συζήτηση μιας πολιτικής υποθέσεως ο διάδικος παραστεί αυτοπροσώπως, δηλαδή χωρίς Δικηγόρο, και δεν είναι Δικηγόρος, δεν μετέχει νομίμως στη δίκη και λογίζεται δικονομικώς απών (αρθ. 576§§1,2 ΚΠολΔ). Η ρύθμιση αυτή επιβάλλεται για λόγους προστασίας τόσο των συμφερόντων των διαδίκων, όσο και του δημοσίου συμφέροντος προς εξασφάλιση της ομαλής, ταχείας και ορθής διεξαγωγής της δίκης και την επίτευξη των σκοπών της. Και τούτο, γιατί η αναιρετική διαδικασία προϋποθέτει ειδική νομική συγκρότηση, την οποία, κατά κανόνα δεν μπορεί να έχει ο μη Δικηγόρος διάδικος. Περαιτέρω η αυτοπρόσωπη υποστήριξη της υποθέσεώς του θα έθετε σε κίνδυνο όχι μόνο τα συμφέροντά του, αλλά και τους ορισμούς της δίκης γενικότερα. Κατά συνέπεια, οι ανωτέρω διατάξεις του ΚΠολΔ και του Κώδικα περί Δικηγόρων, ο σκοπός των οποίων συναρτάται με τη λειτουργία των Δικαστηρίων και την απονομή του δικαίου, δεν αναιρούν ούτε περιορίζουν ανεπίτρεπτα το δικαίωμα των πολιτών, που απορρέει από το άρθρο 20§1 του Συντάγματος, είναι δε συμβατές και με το άρθρο 6§1 της Ε.Σ.Δ.Α.

Πράγματι, η διαδικασία ενώπιον των Πολιτικών Δικαστηρίων, στην οποία, κατά τα ανωτέρω, είναι υποχρεωτική η παράσταση του διαδίκου με Δικηγόρο, προϋποθέτει νομική κατάρτιση, την οποία έχει ο Δικηγόρος, και, αν ο διάδικος παρίσταται αυτοπροσώπως, τότε και τα ιδιωτικά του συμφέροντα διατρέχουν κίνδυνο και η διεξαγωγή της δίκης κατ' ανάγκη χωλαίνει, με αποτέλεσμα να διακυβεύονται οι σκοποί της δίκης και της εννόμου τάξεως γενικότερα. Επομένως, οι διατάξεις αυτές του ΚΠολΔ και του Κώδικα περί Δικηγόρων, κατά τον σκοπό τους, που συναρτάται με τη λειτουργία των Δικαστηρίων και την απονομή της Δικαιοσύνης, δεν αναιρούν ούτε ανεπίτρεπτα περιορίζουν το ως άνω από το άρθρο 20§1 του Συντάγματος και το άρθρο 6§1 της Ε.Σ.Δ.Α. κατοχυρωμένο δικαίωμα και, έτσι, δεν ευρίσκονται σε αντίθεση με τις διατάξεις αυτές (βλ. ενδεικτικώς ΑΠ 550/2003 ΕλλΔνη 2004.1436).

Περαιτέρω, ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας (άρθρο 27) καθιδρύει ως διαδικαστική προϋπόθεση για την έγκυρη γένεση και την έγκυρη διεξαγωγή της δίκης ενώπιον Διοικητικών Δικαστηρίων και τη δικολογική ικανότητα (ικανότητα προς το δικολογείν) και θέτει ως προϋπόθεση του κύρους κάθε διαδικαστικής πράξεως (εκτός εξαιρέσεων) την επιχείρησή της και την παράσταση στα Δικαστήρια αυτά με

Περαιτέρω, στο άρθρο 90 του Κώδικα Δικηγόρων προβλέπεται ότι στους Δικηγόρους Ψυλλόγους ανήκει: α. Η υπεράσπιση των αρχών και κανόνων του κράτους δικαίου σε μια δημοκρατική πολιτεία. β. Η διασφάλιση της λειτουργίας μιας ανεξάρτητης δικαιοσύνης, η οποία απονέμεται πάντοτε στο όνομα του ελληνοεθνικού λαού. γ. Η φροντίδα και μέριμνα για τη συνδρομή των προϋποθέσεων για την αξιοπρεπή άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος. δ. Η μέριμνα για το σεβασμό και την τιμή που οφείλει να απολαμβάνει ο δικηγόρος από τη δικαστική και κάθε άλλη αρχή και εξουσία κατά την άσκηση του λειτουργήματος του. ε. Η διατύπωση γνώμων και προτάσεων που αφορούν στη βελτίωση της νομοθεσίας, την εφημερία και την εφεδρική της. ζ. Στο πλαίσιο αυτό οι Δικηγόροι Ψυλλόγοι αναγνωρίζονται ως σύμβουλοι της πολιτείας και συμμετέχουν υποχρεωτικά στις σχετικές νομοπαρασκευαστικές επιτροπές. στ. Η διατύπωση κρίσεων κρισεων και προτάσεων για τη βελτίωση της λειτουργίας και απνομιών της δημοκρατίας.

Δημοσίου Δικαίου.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 89§1 του Κώδικα Δικηγόρων, οι Δικηγόροι Ψυλλόγοι είναι Νομικά Πρόσωπα με μέτρα και σταθμά συναλλακτικών σχέσεων.

1.7 Και η φύση και λειτουργία των Δικηγόρων Ψυλλόγων επαγγέλματος, το οποίο, εκ του προορισμού του, δεν δύναται να εναρμονιστεί με τις ιδιαιτερότητες του δικηγορικού επαγγέλματος, όπως, υπέρ της ιδιαιτερότητας του δικηγορικού επαγγέλματος, ως μια αμιγώς οικονομική δραστηριότητα, κρινομένη με μέτρα και σταθμά συναλλακτικών σχέσεων.

Δικαιοσύνη, δηλαδή της δημοσίας εξουσίας.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, οι διατάξεις του συμπλέγματος των Δικονομικών Ρυθμίσεων, δηλαδή των κανόνων, οι οποίοι ρυθμίζουν τους όρους, τις προϋποθέσεις και τον τρόπο εν γένει απονομής της Δικαιοσύνης στην Ελληνική Δημοκρατία, καθιστούν αδιαμφισβήτητο τον Δικηγόρο ως αναγκαίο παράγοντα της πολιτικής, ποινικής και διοικητικής δίκης και ως συλλειτουργό της Δικαιοσύνης, δηλαδή της δημοσίας εξουσίας.

Τέλος, ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας επιβάλλει την παράσταση κατηγορουμένου – κατά την ανάκριση και στο ακροατήριο - για σοβαρά αδικήματα (κακοσχημάτα) και ενώπιον του Αρείου Πάγου ως Ποινικού Δικαστηρίου με ή δια πληρεξουσίου Δικηγόρου (άρθρο 340 κ.ά.) ενώ, αυτοπρόσωπη παρουσία του ιδίου του κατηγορουμένου, αλλά μόνον από τον πληρεξούσιο Δικηγόρο του (Ν. 3346/2005), ακόμη και σε κακοσχημάτα.

Δικηγόρων.

Δικηγόρο, ο οποίος απαιτείται (άρθρο 30) να έχει την ικανότητα επιχειρήσεως της συγκεκριμένης πράξεως σύμφωνα με τον Κώδικα περί

παρεμβάσεων ενώπιον δικαστηρίων και κάθε αρχής (στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι ανεξάρτητες αρχές) για κάθε ζήτημα εθνικού, κοινωνικού, πολιτισμικού, οικονομικού ενδιαφέροντος και περιεχομένου που ενδιαφέρει τα μέλη του συλλόγου ή το δικηγορικό σώμα γενικότερα, καθώς και για κάθε ζήτημα εθνικού, κοινωνικού, πολιτισμικού ή οικονομικού ενδιαφέροντος. Για την υλοποίηση και επίτευξη αυτού του σκοπού οι Δικηγορικοί Σύλλογοι μπορούν να υποβάλλουν αγωγή, κυρία ή πρόσθετη παρέμβαση, αναφορά, μήνυση, δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής, αίτηση ακύρωσης, ουσιαστική προσφυγή και γενικά οποιοδήποτε ένδικο βοήθημα και μέσο οποιασδήποτε φύσης κατηγορίας ενώπιον κάθε δικαστηρίου ποινικού, πολιτικού, διοικητικού ουσίας ή ακυρωτικού ή Ελεγκτικού οποιουδήποτε βαθμού δικαιοδοσίας στην Ελλάδα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και σε οποιονδήποτε διεθνές δικαστήριο. Επίσης για τα πιο πάνω ζητήματα μπορούν να παρεμβαίνουν, με οποιονδήποτε πρόσφορο τρόπο, σε κάθε αρμόδια αρχή στην Ελλάδα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και σε οποιανδήποτε άλλη υπηρεσία ή αρχή του διεθνούς δικαίου. **η.** Η συνεργασία με άλλους επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς σε θέματα κοινού ή ευρύτερου ενδιαφέροντος.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 134 του ίδιου Κώδικα, έργο της Ολομελείας των Προέδρων των Δικηγορικών Συλλόγων της Χώρας, η οποία **συνιστά «νομικό αρωγό ή σύμβουλο της Ελληνικής Πολιτείας»**, είναι «ο συντονισμός της δραστηριότητας των Δικηγορικών Συλλόγων και η εκπροσώπηση του δικηγορικού σώματος συνολικά» και ιδίως: **α.** Η μελέτη των προβλημάτων που αφορούν την άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος και η προώθηση λύσεων. **β.** Η μέριμνα για ζητήματα που αφορούν την οργάνωση και λειτουργία του δικαστικού συστήματος. **γ.** Η μελέτη και επεξεργασία θεμάτων σχετικών με τη νομοθεσία και τη νομολογία. **δ.** Η εκπροσώπηση του δικηγορικού σώματος ενώπιον των αρχών, των διεθνών οργανισμών και των οργάνων των ευρωπαϊκών κοινοτήτων. **ε.** Η δημιουργία και λειτουργία από την Ολομέλεια ή σε συνεργασία με άλλους κρατικούς ή μη φορείς, τράπεζας νομικών πληροφοριών. **στ.** Η συνεργασία και ο συντονισμός με τους επιστημονικούς Συλλόγους της χώρας, της αλλοδαπής και ιδίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης. **ζ.** Η οργάνωση συνεδρίων των Δικηγορικών Συλλόγων της χώρας. **η.** Η παρέμβαση σε ζητήματα εθνικού ή ευρύτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος. **θ.** Όσα άλλα της ανατίθενται με τον Κώδικα.

Στους Δικηγορικούς Συλλόγους και τα μέλη τους, επομένως, ο νόμος ανέθεσε καθήκοντα πρωταγωνιστή, με ουσιαστικό και πρωταρχικό λόγο τόσο στην οργάνωση, όσο και στην απονομή της Δικαιοσύνης. Παραλλήλως, τους ανεγνώρισε και, μάλιστα, αξίωσε κιάλας από αυτούς τη συμμετοχή στα κοινωνικά και εθνικά δρώμενα, ακριβώς

λόγω της ουσιαστικής συμμετοχής τους στην άσκηση μιας εκ των τριών θεμελιωδών κρατικών λειτουργιών, ήτοι της δικαστικής λειτουργίας. Ο υποβιβασμός του Δικηγόρου, διά της επιβολής του Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες, σε απλό συναλλασσόμενο, ενεργώντας με αποκλειστικό σκοπό την επίτευξη κέρδους από τη δραστηριότητά του, ακυρώνει εν τοις πράγμασι τα ανωτέρω εξέχοντα ποιοτικά χαρακτηριστικά της δράσεώς του, όπως διαμορφώνονται με σαφείς αναφορές του νομοθέτη, οι οποίες ουδόλως μεταβλήθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, και αντιβαίνει σε ρητές νομοθετικές διατάξεις, που κατοχυρώνουν τον σημαίνοντα ρόλο τόσο του Δικηγόρου, όσο και του Δικηγορικού Συλλόγου, στον οποίο εντάσσεται.

1.8 Εν όψει των ανωτέρω, ευχερώς προκύπτει ότι ο νομοθέτης θέλησε τον Δικηγόρο συμπράττοντα λειτουργό της Δικαιοσύνης και απέκλεισε τον Δικηγόρο έμπορο ή επιχειρηματία, με ρητές και σαφείς σχετικές νομοθετικές, αλλά και συνταγματικές αναφορές. Ο ιδιαίτερος, θεσμικώς αναγνωρισμένος και καίριος για τη λειτουργία της Δικαιοσύνης ρόλος του Δικηγόρου αναπτύσσει πλήρη ισχύ σε όλα τα επίπεδα της δραστηριότητός του και δεν δύναται να παροράται με την επίκληση και μόνον φορολογικών κριτηρίων και δη με σκοπό την εφαρμογή ενός φόρου, όπως ο Φ.Π.Α., που προτάσσει την έννοια της οικονομικής δραστηριότητας και εντοπίζει το αντικείμενο του στην έννοια της συναλλαγής.

2. Ουσιώδης παρακώλυση της ασκήσεως του δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας – προσβολή των αρχών της αναλογικότητας και της ισότητας.

2.1 Με τις διατάξεις του άρθρου 20§1 του Συντάγματος, του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α. και του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. κατοχυρώνεται το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας. Για την ουσιαστική άσκηση του ανωτέρω δικαιώματος, ήτοι την πραγματική και αποτελεσματική δυνατότητα προβολής των επιχειρημάτων του διαδίκου και αντικρούσεως των αντιστοίχων επιχειρημάτων του αντιδίκου του, απαιτείται η παρουσία προσώπου έχοντος την απαιτούμενη προς τούτο νομική κατάρτιση και ενταγμένου στο σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης, ήτοι του πληρεξουσίου Δικηγόρου. Ως εκ τούτου, έκφανση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας αποτελεί και η δυνατότητα παραστάσεως στο δικαστήριο με Δικηγόρο. Προς τούτο, άλλωστε, και η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 στοιχ. γ' της Ε.Σ.Δ.Α. σπεύδει να υπογραμμίσει και ρητώς ότι «πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα ... όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισιν του εις συνήγορον της εκλογής

του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον να τω παρασχεθή τοιουτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης». Η δε κατοχύρωση του δικαιώματος παραστάσεως στο δικαστήριο με Δικηγόρο έχει ερμηνευθεί ευρέως από τη νομολογία, με αποτέλεσμα να καλύπτει κάθε δικαστική διαδικασία, αστική, ποινική ή διοικητική, ακόμη και τη διαδικασία ενώπιον των διοικητικών αρχών. Η κατοχύρωσή του στην τελευταία, άλλωστε, αυτή διαδικασία (ενώπιον των διοικητικών αρχών) εντάσσεται και στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου 20§2 του Συντάγματος (βλ. ΟλΣτΕ 2152/2000 ΔΔίκη 2001.96).

2.2 Περαιτέρω, το Συμβούλιο Επικρατείας παγίως δέχεται, αναφορικά με το άρθρο 20§1 του Συντάγματος (βλ. ΣτΕ Ολ 3470/2007, 647/2004), ότι «κατά την έννοια της διατάξεως αυτής επιτρέπεται μεν στον κοινό νομοθέτη η θέσπιση προϋποθέσεων για την παροχή προστασίας από τα δικαστήρια, οι προϋποθέσεις όμως αυτές πρέπει, αφ' ενός μεν να συνάπτονται και να είναι ανάλογες με τη λειτουργία των δικαστηρίων και την ανάγκη αποτελεσματικής απονομής της δικαιοσύνης, αφ' ετέρου δε να μην υπερβαίνουν τα όρια εκείνα, πέραν των οποίων θα συνεπήγοντο την κατάλυσή του, κατά την εν λόγω διάταξη, δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Εξ άλλου, η συνταγματική αυτή διάταξη δεν κατοχυρώνει μεν την ύπαρξη και δευτέρου βαθμού δικαιοδοσίας, όμως, όταν αυτή προβλέπεται νομοθετικώς, διέπει και την άσκηση ενδίκου μέσου ενώπιον δευτεροβαθμίου δικαστηρίου».

Σημαντικό πρόσκομμα στην άσκηση του δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας τίθεται, όμως, με την ουσιώδη οικονομική επιβάρυνση, που τυχόν συνεπάγεται για τον πολίτη η προσφυγή στη Δικαιοσύνη. Ως προς την ειδικότερη έκφανση του ως άνω δικαιώματος, που συνίσταται στην παράσταση στο Δικαστήριο μετά ή διά πληρεξουσίου Δικηγόρου, η ουσιώδης οικονομική επιβάρυνση μεταφράζεται σε κόστος αποτρεπτικό ως προς τη λήψη της δικηγορικής υπηρεσίας. Σε καμιά περίπτωση, δε, δεν μπορεί να γίνει λόγος για περιορισμό συναπτόμενο με τη λειτουργία των Δικαστηρίων και την αποτελεσματική απονομή της Δικαιοσύνης, ώστε να θεωρηθεί συνταγματικός ανεκτός και επιτρεπτός, καθώς, αντιθέτως, πρόκειται για ουσιώδη παρακώλυση αυτών. Παρίσταται, λοιπόν, απολύτως ανακόλουθο από τη μια πλευρά, ήδη με τις διατάξεις του άρθρου 5 του Ν. 3919/2011, να καταργούνται οι ελάχιστες δικηγορικές αμοιβές υπό το πρόσχημα της διευκολύνσεως της προσβάσεως στη Δικαιοσύνη και από την άλλη πλευρά να επιβάλλεται στις αμοιβές αυτές Φ.Π.Α., με τον οποίο και επιβαρύνεται τελικώς ο ίδιος ο αναζητών δικαστική προστασία πολίτης.

2.3 Ακολούθως, με τη διάταξη του άρθρου 1 του Ν. 2859/2000 ορίζεται ότι: «Επιβάλλεται φόρος κύκλου εργασιών με την ονομασία φόρος προστιθέμενης αξίας σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου. Ο φόρος αυτός επιρρίπτεται από τον κατά νόμο υπόχρεο σε βάρος του αντισυμβαλλομένου». Περαιτέρω, στη διάταξη του άρθρου 2§1 περ. α' του Ν. 2859/2000 προβλέπεται ότι: «Αντικείμενο του φόρου είναι η παράδοση αγαθών και η παροχή υπηρεσιών, εφόσον πραγματοποιούνται από επαχθή αιτία στο εσωτερικό της χώρας από υποκείμενο στο φόρο που ενεργεί με αυτή την ιδιότητα». Τέλος, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 19§1 του Ν. 2859/2000: «Στην παράδοση αγαθών, στην ενδοκοινοτική απόκτηση αγαθών, καθώς και στην παροχή υπηρεσιών, ως φορολογητέα αξία λαμβάνεται η αντιπαροχή που έλαβε ή πρόκειται να λάβει για τις πράξεις αυτές ο προμηθευτής των αγαθών ή αυτός που παρέχει τις υπηρεσίες από τον αγοραστή, το λήπτη ή τρίτο πρόσωπο, προσαυξημένη με οποιοδήποτε παροχή που συνδέεται άμεσα με αυτή».

Όπως προκύπτει εκ των ανωτέρω διατάξεων, ο παρέχων υπηρεσίες, ως κατά νόμον υπόχρεος στον απόδοση του Φ.Π.Α., επιρρίπτει τον φόρο στον αντισυμβαλλόμενο του, ο οποίος βαρύνεται, εν τέλει, με την καταβολή του. Η δε φορολογητέα αξία ή φορολογητέα βάση ή βάση επιβολής του φόρου είναι το ποσό, πάνω στο οποίο εφαρμόζεται ο συντελεστής, που ισχύει για μια συγκεκριμένη φορολογητέα πράξη, προκειμένου να υπολογιστεί ο φόρος, που οφείλεται για την πράξη αυτή. Επομένως, και ο παρέχων τις υπηρεσίες του Δικηγόρος θα υπολογίσει επί της αμοιβής του Φ.Π.Α. με συντελεστή, σήμερα, είκοσι τρία τοις εκατό (23%), τον οποίο εν συνεχεία θα επιρρίψει στον εντολέα του, επιβαρύνοντας, έτσι, ουσιαστικά το κόστος προσφυγής του τελευταίου στη Δικαιοσύνη.

2.4 Κατά συνέπεια, η επιβολή Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες, δηλαδή σε μια υπηρεσία, που ενέχει, όπως προαναπτύχθηκε, τα στοιχεία του λειτουργήματος και δεν αποτελεί απλή επιλογή ή πολυτέλεια, αλλά καθοριστικό παράγοντα για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας και αναγκαία συνθήκη για την ορθή απονομή της Δικαιοσύνης, αυξάνει την οικονομική επιβάρυνση του πολίτη, που επιθυμεί να ασκήσει το συνταγματικώς και υπερνομοθετικώς κατοχυρωμένο αυτό δικαίωμά του. Δεν πρόκειται, δε, για μια απλή ή επουσιώδη οικονομική επιβάρυνση, αλλά για επαύξηση του ποσού της δικηγορικής αμοιβής, την οποία καλείται να καταβάλει ο πολίτης, κατά ποσό ισοδύναμο με το ένα τέταρτο (1/4), περίπου, αυτής, ήτοι κατά ποσό, που αβίαστα κρίνεται δυσανάλογο με τη δικαιολογητική βάση προστασίας του ανωτέρω δικαιώματος. Ιδίως, μάλιστα, όταν πρόκειται για ιδιώτη, ο οποίος δεν έχει δικαίωμα εκπτώσεως του Φ.Π.Α., τον οποίο καταβάλλει στον Δικηγόρο,

ήτοι δεν επωφελείται του μηχανισμού εξουδετερώσεως των οικονομικών συνεπειών του εν λόγω μέτρου.

Όταν, μάλιστα, αντιδικεί φυσικό πρόσωπο με νομικό πρόσωπο, η επιβολή Φ.Π.Α. επιβαρύνει δυσανάλογα το φυσικό πρόσωπο, κατά παράβαση της αρχής της ισότητας των διαδίκων. Τούτο, διότι το νομικό πρόσωπο, σε αντίθεση με το φυσικό πρόσωπο, μπορεί να εκπίπτει τον Φ.Π.Α. που καταβάλλει και να τον συμψηφίζει με τον Φ.Π.Α. των εσόδων του. Αντιθέτως, το φυσικό πρόσωπο (καίτοι κατά το συνήθως συμβαίνον αποτελεί το αδύναμο μέρος) δεν μπορεί να εκπέσει τον Φ.Π.Α., που καλείται να καταβάλει επί της δικηγορικής αμοιβής.

Το δε επιπλέον αυτό έξοδο, που συναρτάται με την προσφυγή στη Δικαιοσύνη, προσλαμβάνει επαχθέστερες διαστάσεις, εάν συναθροισθεί με τις λοιπές, υπέρογκες, οικονομικές επιβαρύνσεις, που σχετίζονται με την έναρξη και διεξαγωγή της δίκης (παράβολα) και διαμορφώνουν ένα συνολικό τοπίο υπερβολικής οικονομικής πίεσεως, το οποίο αναμφίβολα δημιουργεί έντονη τάση αποτροπής για τον επιθυμούντα να διεκδικήσει την προάσπιση των νομίμων δικαιωμάτων του διά της δικαστικής οδού.

2.5 Πρόσθετο επιχείρημα υπέρ της προτεινομένης θέσεως μπορεί να αντληθεί και από τη συστηματική προσέγγιση του εξεταζομένου ζητήματος. Ειδικότερα, η απαλλαγή των δικηγορικών υπηρεσιών από τον Φ.Π.Α. εντάσσεται, και δη ως ρητώς κατονομαζομένη, στο ίδιο το κοινοτικό δίκαιο, στην ομάδα απαλλαγών (Παράρτημα Χ, Μέρος Β' της Οδηγίας 112/2006/ΕΚ), που χαρακτηρίζονται ως δραστηριότητες γενικού ενδιαφέροντος (νοσοκομειακή και ιατρική περίθαλψη, κοινωνική πρόνοια και ασφάλιση, προστασία παιδιών και νέων, σχολική και πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ορισμένες υπηρεσίες πολιτιστικού χαρακτήρα κ.λπ.), τις οποίες το Κράτος οφείλει να διασφαλίζει ότι θα παρέχονται με το μικρότερο δυνατό κόστος για τον πολίτη. Κατά συνέπεια, αναγνωρίζεται από το ίδιο το κοινοτικό δίκαιο αποχρών λόγος προβλέψεως και διατηρήσεως της σχετικής απαλλαγής, ώστε να μην παρακωλύεται ουσιαστικώς το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας. Τούτο, δε, διότι, στις περιπτώσεις αυτές, η λήψη των ανωτέρω υπηρεσιών από τους πολίτες είναι αναγκαστική και δεν συνδέεται απαραίτητως με την ύπαρξη φοροδοτικής ικανότητας. Αντιθέτως, η έλλειψη δυνατότητας ad hoc απαλλαγής από τον Φ.Π.Α. στο πλαίσιο της χορηγήσεως του ευεργετήματος πενίας, αλλά και η απουσία δυνατότητας εφαρμογής, στην περίπτωση αυτή, μειωμένου συντελεστή Φ.Π.Α. περιορίζουν ουσιαστικώς το δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Κατά τον τρόπο, όμως, αυτό η Δικαιοσύνη καταλήγει να αποτελεί όχι θεμελιώδες έννομο αγαθό, αλλά αποκλειστικώς προνόμιο των εχόντων, ήτοι ουσιαστικώς κριτήριο της απονομής της καθίσταται η

οικονομική δυνατότητα του προσφεύγοντος ή, αντιστρόφως, η οικονομική αδυναμία του αδυνατούντος να προσφύγει σε αυτή.

2.6 Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονισθεί ότι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 371 της Οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου της 28ης Νοεμβρίου 2006 σχετικά με το κοινό σύστημα Φόρου Προστιθέμενης Αξίας: «*Τα κράτη μέλη, τα οποία την 1η Ιανουαρίου 1978 απήλλασσαν από τον φόρο τις πράξεις που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του παραρτήματος Χ, μέρος Β, μπορούν να εξακολουθήσουν να τις απαλλάσσουν με τις προϋποθέσεις που ίσχυαν σε κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος κατά την ίδια αυτή ημερομηνία*». Περαιτέρω, στη διάταξη του άρθρου 375 της ανωτέρω Οδηγίας ορίζεται ότι: «*Η Ελλάδα μπορεί να εξακολουθήσει να απαλλάσσει τις πράξεις του παραρτήματος Χ, μέρος Β, σημεία 2), 8), 9), 11) και 12), με τις προϋποθέσεις που ίσχυαν σε αυτό το κράτος μέλος την 1η Ιανουαρίου 1987*». Τέλος, στο Παράρτημα Χ της προαναφερθείσης Οδηγίας με τίτλο «Πίνακας των πράξεων που αποτελούν αντικείμενο παρεκκλίσεων κατά τα άρθρα 370 και 371 και τα άρθρα 375 έως 390» και, ειδικότερα, στο Μέρος Β' σημ. 2 αυτού προβλέπεται ότι στις πράξεις, τις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν να εξακολουθήσουν να απαλλάσσουν από τον φόρο, περιλαμβάνονται και οι «παροχές υπηρεσιών συγγραφέων, καλλιτεχνών και ερμηνευτών έργων τέχνης, δικηγόρων και λοιπών ελευθέρων επαγγελματιών, άλλων από εκείνους που ασκούν ιατρικά και παραϊατρικά επαγγέλματα...».

Εκ των ανωτέρω διατάξεων συνάγεται ότι από το κοινοτικό δίκαιο δεν απορρέει καμιά υποχρέωση επιβολής Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες. Αντιθέτως, οι δικηγορικές υπηρεσίες ρητώς αναγνωρίζονται στο ως άνω Παράρτημα Χ της Οδηγίας 112/2006/ΕΚ ως δεκτικές απαλλαγής από τον Φ.Π.Α. Η δε Ελλάδα διέθετε, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα διάταξη του άρθρου 375 της Οδηγίας, απεριόριστο χρονικό δικαίωμα ως προς τη χρήση της σχετικής απαλλαγής. Κατά συνέπεια, η επιβολή του Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες με τη διάταξη του άρθρου 62§3 Ν. 3842/2010, με την οποία καταργήθηκε η διάταξη του άρθρου 22§1 περ. ε' του Ν. 2859/2000 (Κ.Φ.Π.Α.), δεν υπαγορεύθηκε από λόγους συμμορφώσεως του εθνικού νομοθέτη προς το κοινοτικό δίκαιο.

Αντιθέτως, παρίσταται απολύτως ανακόλουθο, ενώ αφενός η Δικηγορία ρητώς κατονομάζεται ως δραστηριότητα γενικού ενδιαφέροντος από τον κοινοτικό νομοθέτη κατά τη διάρθρωση των κανόνων περί Φ.Π.Α. και αφετέρου ο Κώδικας Δικηγόρων επιφυλάσσει τόσο έντονα θεσμικό ρόλο στον Δικηγόρο κατά την απονομή της Δικαιοσύνης, η δε Ελληνική Πολιτεία είχε κάνει και δη επί μακρόν χρήση της προπεριγραφείσης εξαιρέσεως, να μεταβάλει εν συνεχεία άποψη, χωρίς επαρκή δικαιολογητικό λόγο.

2.7 Το ίδιο το ενωσιακό δίκαιο αναγνωρίζει την άρρηκτη σύνδεση της Δικηγορίας με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, γι' αυτό και χορηγεί το δικαίωμα εξαιρέσεως των δικηγορικών υπηρεσιών από την υπαγωγή τους σε Φ.Π.Α. Επομένως, η άρση μιας τέτοιας εξαιρέσεως θα έπρεπε να μην υπερβαίνει, σε κάθε περίπτωση, την αρχή της αναλογικότητας, κάτι, ωστόσο, που δεν φαίνεται να τηρείται εν προκειμένω. Η Δικαιοσύνη δεν αποτελεί απλό ενωσιακό σκοπό, αλλά θεμελιώδη αρχή, στην οποία στηρίζεται δομικά η Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά συνέπεια, καταλήγει κανείς στο άτοπο να θεωρείται γενικού ενδιαφέροντος το έλασσον, ήτοι η εκπλήρωση ενός απλού ενωσιακού σκοπού, διά της απαλλαγής των λοιπών αναφερομένων στο ανωτέρω Παράρτημα υπηρεσιών από τον Φ.Π.Α., και όχι το μείζον, ήτοι η εξυπηρέτηση και πραγμάτωση της Δικαιοσύνης ως θεμελιώδους αρχής, στην οποία στηρίζεται η ίδια η Ένωση. Το δε δικαίωμα προσβάσεως σε δίκαιη δίκη επιτυγχάνεται μόνο με την παρουσία Δικηγόρου και διά του Δικηγόρου, με αποτέλεσμα να θίγεται ουσιωδώς, όταν η επιβολή του Φ.Π.Α. αυξάνει δραματικά το κόστος και στερεί, κατ' ουσίαν, τη δυνατότητα καταφυγής σε Δικηγόρο.

2.8 Επομένως, η εξαίρεση της παροχής υπηρεσιών από Δικηγόρους από την υποχρέωση επιβολής Φ.Π.Α. δεν συναρτάται μόνο με την παροχή υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος, αλλά συνάπτεται άμεσα με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας και την εξασφάλιση της δυνατότητας προσβάσεως σε Δικαστήριο, που κατοχυρώνονται τόσο από την Ε.Σ.Δ.Α. (άρθρο 6), όσο και από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. (άρθρο 47). Πράγματι, κατά το Ε.Δ.Δ.Α., το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη συμπεριλαμβάνει τη διασφάλιση της δυνατότητας κάθε διαδίκου – όχι μόνον σε ποινικές, αλλά και σε αστικές υποθέσεις - να προβάλει τα επιχειρήματά του προσηκόντως και ικανοποιητικώς, δυνατότητα, την οποία εξασφαλίζει μόνον η παράσταση με δικηγόρο (βλ. *Ε.Δ.Δ.Α., Airey κατά Ιρλανδίας, 9.10.1979, στην οποία αναφέρονται και οι διευκρινίσεις του άρθρου 47§3 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων*). Η ουσιώδης αύξηση του κόστους παροχής νομικών υπηρεσιών για τους διαδίκους συνιστά αθέμιτη μείωση του επιπέδου προστασίας του δικαιώματος προσβάσεως σε Δικαστήριο. Τούτο, διότι, κατ' αρχάς επιβάλλεται για σκοπό, που δεν συνάπτεται ούτε με την ορθή απονομή της Δικαιοσύνης, ούτε γενικότερα με το δημόσιο συμφέρον, αλλά αποκλειστικά με το ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου (τα δύο προδήλως δεν ταυτίζονται, βλ. *Ε.Δ.Δ.Α. Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδος, 25.6.2009*). Επιπροσθέτως, δεν είναι αναγκαίο μέτρο, καθώς δεν εξετάστηκαν εναλλακτικές δυνατότητες, ενώ, τέλος, δεν είναι ούτε *stricto sensu* αναλογικό, καθ' όσον για ένα τμήμα των πλέον αδύναμων οικονομικά πολιτών οδηγεί σε

πλήρη αποστέρηση του δικαιώματος παραστάσεως με Δικηγόρο ενώπιον Δικαστηρίου.

2.9 Τέλος, η άνιση μεταχείριση μεταξύ ιατρικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών αφενός (που απαλλάσσονται του Φ.Π.Α. κατ' άρθρο 22 Ν. 2859/2000) και νομικών υπηρεσιών αφετέρου δεν δικαιολογείται αντικειμενικώς. Τούτο, διότι τόσο η πρόσβαση στην υγεία και την εκπαίδευση, όσο και η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, έχουν ισότιμο συνταγματικό έρεισμα (Συντ. 5, 16, 20, 22), ενώ αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. Η ανόμοια μεταχείρισή τους προσβάλλει, συνεπώς, την αρχή της αναλογικής ή διαφοροποιητικής ισότητας.

2.10 Συμπερασματικώς, η επιβολή του Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες συνιστά ουσιώδες επιβαρυντικό οικονομικό στοιχείο κατά τη στάθμιση των παραγόντων, που θα οδηγήσουν στη λήψη της επιλογής για προσφυγή ή μη στη Δικαιοσύνη, και, λόγω της βαρύνουσας σημασίας του, ιδίως εν μέσω δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας, καταλήγει να προκαλεί την περιστολή του δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας. Κατά μείζονα λόγο, εάν συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι, ουσιαστικά, πρόκειται για ουσιώδη οικονομική επιβάρυνση και, συνακόλουθα, παρακώλυση ως προς την άσκηση ενός λειτουργήματος, δυσχερώς μπορεί να αντέξει η επιβολή του Φ.Π.Α. στις δικηγορικές υπηρεσίες τιθεμένη υπό τη βάση της συνδυαστικής εφαρμογής των νομοθετικών και συνταγματικών ρυθμίσεων, που κατοχυρώνουν τον χαρακτήρα της δικηγορίας ως λειτουργήματος, και των συνταγματικής και υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεων, που κατοχυρώνουν το δικαίωμα δικαστικής προστασίας.

Με δεδομένο ότι τα ανωτέρω ζητήματα, που εγείρουν καθ' ημάς σοβαρό νομικό προβληματισμό, θίγονται το πρώτον νομολογιακώς σε ευρωπαϊκό επίπεδο επ' αφορμή του προδικαστικού ερωτήματος του Συνταγματικού Δικαστηρίου του Βελγίου (υπόθεση C-543/14), προσήκει η συμμετοχή της Ελληνικής Δημοκρατίας στην ανοιγείσα δικαστική διαδικασία ενώπιον του Δ.Ε.Ε., προς τον σκοπό υπερασπίσεως της συνταγματικής μας τάξεως και της ευρύτερης δυνατής διαφυλάξεως του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, με την εξαίρεση των δικηγορικών υπηρεσιών από το καθεστώς Φ.Π.Α.

Με τιμή

Βασίλειος Ε. Αλεξανδρής